

10. Дорошев В. Л. Визначення суб'єкта права інтелектуальної власності на географічне зазначення / В. Л. Дорошев // Зовнішня торгівля: право та економіка : науковий журнал / Мін. економіки України; Українська академія зовнішньої торгівлі. – Київ, 2009. – № 3 (44). – С. 54–58.

11. Розвиток законодавства у сфері географічних зазначень // Офіційний сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/4495>

* Нагорна Уляна Валеріївна – аспірантка кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

УДК: 341.23

Яна Павко *

АРКТИКА: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті на основі конструктивно-критичного, коректного наукового аналізу стану та рівня досліджень сучасних міжнародно-правових проблем Арктики виокремлено та обґрунтовано один з їх пріоритетних напрямків – міжнародно-правове регулювання співробітництва держав в полярному регіоні. У дослідженні, зокрема, зроблено акцент на тому, що до розробки і практичного здійснення арктичної політики має активно долучитись і Україна як наукова та морська європейська держава.

Ключові слова: Арктика, полярний регіон, арктичні держави, Арктична рада, міжнародно-правовий режим, міжнародно-правове регулювання, міжнародне співробітництво.

Павко Я. А. Арктика: приоритетные направления международно-правовых исследований.

В статье на основании конструктивно-критического, корректного научного анализа состояния и уровня исследований современных международно-правовых проблем Арктики выделено и аргументированно обосновано одно из их приоритетных направлений – международно-правовое регулирование сотрудничества государств в полярном регионе. В исследовании, в частности, акцентируется внимание на том, что к разработке и практическому осуществлению арктической политики должна активно присоединиться и Украина в качестве научного и морского европейского государства.

Ключевые слова: Арктика, полярный регион, арктические государства, Арктический Совет, международно-правовой режим, международно-правовое регулирование, международное сотрудничество.

Pavko Y. A. The Arctic: priority directions of the international legal research.

In the article on the basis of constructive and critical, correct scientific analysis of modern international legal problems of the Arctic is substantiated one of its priority directions – international legal regulation of cooperation among the states in the polar region. In our research, in particular, the attention is turned to the fact that Ukraine as scientific and maritime european country has to be participated in making and practical realizing of the arctic policy.

Keywords: the Arctic, polar region, the arctic states, the Arctic Council, international legal regime, international legal regulation, international cooperation.

Арктичний регіон здавна є зосередженням політичних, міжнародно-правових, економічних, військово-стратегічних, екологічних інтересів провідних країн світу. Саме ці інтереси суттєво впливають на характер законодавчих актів та міжнародних угод, які приймаються арктичними державами. Вони ж значною мірою регламентують сучасний міжнародно-правовий режим Арктики, визначають вектор, сутність, складові та особливості механізму правового регулювання співробітництва держав у полярному регіоні планети.

З початком XXI століття світова соціогуманітарна, у тому числі і міжнародно-правова думка, прикута до нової глобальної проблеми, пов'язаної з інноваційним, технологічним

освоєнням універсальних просторів та ресурсів Арктики, яка займає одну шосту частину поверхні землі. Зазначимо, що Арктика – це єдиний фізико-географічний район земної кулі з умовним центром – Північним полюсом, до складу якого входять води Північного Льодовитого океану та його морів, а також ділянки суходолу Європи, Азії та Америки [2, с. 150].

У сучасних умовах вісім арктичних держав: Данія, Ісландія, Канада, Норвегія, Росія, США, Фінляндія та Швеція розгорнули напружену широкоформатну боротьбу між собою за право володіння своєю частиною цього гігантського полярного регіону. Слід сказати, що арктичні територіальні конфлікти існують між всіма приарктичними державами: США і Канадою, Англією, Данією та Ісландією та ін. Перманентне загострення економічних, політико-правових конфліктів між арктичними державами поряд з одночасним посиленням тенденції до співробітництва полярних країн обумовлені низкою обставин. Вкажемо на деякі з них:

1) Постійне зростання інвестиційного, комерційного інтересу з боку впливових держав світу до арктичного регіону у зв'язку з відкриттям величезних покладів нафти та газу в ньому. Навіть така далека від Арктики країна, як Великобританія, має власну проєкцію на Північний Льодовитий океан, а її судна мають вільний доступ до північних морів. Не випадково, у 2009 р. Європейський Союз прийняв спеціальне комюніке стосовно політики в Арктиці [11, с. 197].

2) Оцінка міжнародними експертами Арктики як природо-ресурсного резерву полярних держав, який зберігається для майбутніх поколінь їх громадян. За попередніми даними Геологічної служби США, в цьому регіоні зосереджено 13 % нерозвіданих загальносвітових запасів нафти і 30 % природного газу [3]. Фахівці також прогнозують наявність у глибоководній частині Північного Льодовитого океану значні поклади вуглеводів загальним обсягом 15–20 млрд. т. умовного палива [9, с. 3]. Саме особливе геополітичне розташування, величезний ресурсний потенціал і планетарне, економічне значення Арктики обумовили її статус як регіону особливих стратегічних інтересів провідних арктичних країн світу у XXI столітті.

3) Північний Льодовитий океан і повітряний басейн над ним розглядається цивілізаційною світовою спільнотою в якості унікального комунікаційного простору, здатного забезпечити транспортний зв'язок між практично всіма найбільш розвинутими і динамічними регіонами планети.

4) Новітні дані наукового аналізу, проведені вченими з Національного управління атмосферних та океанських досліджень США, свідчать про те, що Північний полюс нашої планети в результаті глобального потепління, зможе звільнитись від льодяного покриву вже через 30 років, а не до 2100 року, як прогнозувалось фахівцями раніше [1]. У зв'язку з тим, що прискорене розтавання льоду Північного Льодовитого океану відкриває можливість безперешкодного плавання у полярних широтах не тільки риболовецьким та вантажним суднам, але й військово-морським кораблям, цілком ймовірною є реальна загроза мілітаризації арктичного регіону.

5) Ускладнюється політико-правова та економічна ситуація в Арктиці тим, що на її поділ, крім при арктичних держав, претендують інші країни світу, які не мають прямого сполучення з акваторією Північного Льодовитого океану. Так, наприклад, Японія і Німеччина захищають свої права на промислове освоєння природних ресурсів Арктики. Натомість, Китай вже створив дослідну станцію на Шпіцбергені і організував дві експедиції у північні моря [13]. Загалом, сьогодні вже понад 60 держав світу офіційно засвідчили про свої наміри щодо участі в освоєнні Арктики [6, с. 123].

6) В умовах потенційного і реального зростання економічної активності держав, їх юридичних та фізичних осіб у Північному Льодовитому океані в контексті природоохоронної безпеки полярного регіону значно актуалізується дослідження проблем, пов'язаних з удосконаленням рівня та механізму міжнародно-правового регулювання відносин країн в Арктиці. На нашу думку, з урахуванням тієї обставини, що неосяжні морські і льодові простори Арктики в сучасних умовах все більше стають об'єктом господарсько-економічної та екологічної діяльності провідних держав світу, Україна, незважаючи на окремі сучасні негативні геополітичні чинники свого розвитку, залишається морською і науковою державою та має брати активну участь у фаховому дослідженні та обговоренні на міжнародних наукових та політичних форумах теоретичних і прикладних проблем,

присвячених освоєнню природних ресурсів полярного регіону, захисту його навколишнього середовища. Українська держава повинна послідовно і наполегливо виборювати свій статус повноцінного суб'єкта міжнародно-правового співробітництва країн в Арктиці. Зокрема, авторитетним учасником багатовекторного наукового діалогу з проблем Арктики нещодавно став Київський національний університет імені Тараса Шевченка [10].

У цілому ж, як вважають експерти з міжнародно-правових та політичних питань, Арктика має стати унікальним простором співробітництва держав та загальної безпеки для світової спільноти. Потрібно зазначити, що нове тисячоліття вже дає переконливі зразки міжнародного співробітництва країн у полярному регіоні. Зокрема, на постійній основі відбуваються діалогові форуми високого міжнародного рівня, на яких обговорюються найбільш актуальні питання арктичного порядку денного. Так, у лютому 2013 р. у Швеції відбулась зустріч міністрів арктичних держав з питань навколишнього середовища. У травні цього ж року в Кіруні (Швеція) на восьмій сесії Арктичної ради на рівні міністрів закордонних справ було підписано угоду про співробітництво у сфері готовності та реагування на забруднення моря нафтою в Арктиці, яка, проте, не набрала чинності. На цьому ж форумі було прийнято рішення про прийняття до складу Арктичної ради нових держав-спостерігачів. Слід також зазначити, що прибережні арктичні держави продовжують роботу по визначенню кордону їх континентального шельфу у Північному Льодовитому океані. Наприкінці 2013 року своє подання в комісію з кордонів континентального шельфу направила Данія (по відношенню Гренландії). У даний час Росія, Канада і США продовжують збір даних для обґрунтування своїх подань. Варто зауважити, що всі арктичні держави здійснюють цю роботу на основі критеріїв, передбачених конвенцією ООН з морського права 1982 р. [8, с. 10–11]. Надзвичайно важливою подією не лише для арктичних країн, але й для всього світового співтовариства мав стати запланований на кінець 2015 р. міжнародний саміт ООН з питань глобального потепління.

Слід підкреслити, що арктична сфера міжнародного співтовариства держав містить у собі широкий спектр як внутрішніх, так і зовнішніх, економічних, екологічних, і, особливо, міжнародно-правових чинників. Необхідність узгодженої правової взаємодії держав з метою забезпечення інноваційного, екологічно чистого розвитку Арктики, збереження природних ресурсів та енергозберігаючої економіки полярного регіону для майбутніх поколінь обумовлюють значне зростання та поглиблення науково-дослідницького інтересу фахівців до проблем оптимізації міжнародно-правового статусу і режиму регіону, удосконалення правових механізмів регулювання співробітництва держав у царині освоєння та експлуатації живих морських ресурсів та надр Арктики.

У вітчизняній науці міжнародного права дослідження міжнародно-правових проблем арктичного регіону започатковано у докторській дисертації, монографічних працях і навчальних посібниках професора Л. Тимченка. Серед інших українських дослідників, в працях яких частково або фрагментарно висвітлено різні аспекти Арктики в контексті міжнародного права, потрібно назвати Г. Анцелевича, І. Білоруса, М. Буроменського, О. Задорожного, С. Кузнецова, Я. Павко, М. Репецького, Т. Цимбрівського, О. Шемякіна, А. Щипцова.

Певний внесок у вивчення міжнародно-правових проблем Арктики, зокрема, механізмів співробітництва держав у полярному регіоні зроблено такими відомими сучасними зарубіжними юристами-міжнародниками, як: Н. Антюшина, Ю. Барсегов, І. Бунік, О. Вилегжанін, Г. Войтоловський, П. Губанов, А. Загорський, В. Зіланов, С. Іванов, А. Ковальов, А. Колодкін, В. Константинов, В. Кулебякін, В. Конишев, І. Міхіна, І. Могильовкін, С. Молодцов, А. Ніколаєв, О. Ростунова, О. Сергунін, В. Сокиркін, О. Тарасов.

Важливий теоретичний і фактологічний матеріал з окресленої нами наукової проблеми міститься також у наукових публікаціях західних юристів-міжнародників. Серед них варто виокремити дослідження В. Берка, П. Бірні, П. Буля, Т. Вінклера, Р. Вольфрума, М. Гердегена, Д. Коломбоса, Р. Фіфе, А. Фостера, М. Шоу, М. Якобсона.

Не ставлячи під сумнів науково-пізнавальне значення праць зарубіжних дослідників, в яких висвітлено різні міжнародно-правові аспекти Арктики, слід, однак, застерегти від потенційно можливого некритичного ставлення до суб'єктивних авторських оцінок та

політично заангажованих інтерпретацій глобальних проблем Арктики у міжнародно-правовому та регіональному форматі.

Варто вказати і на те, що у вітчизняній науці міжнародного права практично відсутні дослідження, присвячені комплексному, системному аналізу теоретичних та прикладних аспектів функціонування та вдосконалення сучасного правового режиму Арктики, сутнісних засад та особливостей механізму регулювання співробітництва держав в арктичному регіоні.

Саме тому *мета даної статті* полягає в тому, щоб спираючись на неупереджений, об'єктивний, узагальнений аналіз наукових здобутків дослідників у вивченні міжнародно-правових проблем Арктики, враховуючи їх фактологічний і теоретико-методологічний рівень, виокремити, на наш погляд, ті перспективні, не достатньо досліджені з точки зору міжнародного права напрямки наукового пошуку, синтетична єдність яких відкриває можливість для глибокого, всебічного аналізу всіх структурних компонентів міжнародно-правового регулювання відносин держав у Арктиці.

Системно-структурний аналіз всіх аспектів і чинників, які визначають вектор і змістовне наповнення міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці, передбачає, насамперед, комплексне дослідження конвенційного, інституційного та національно-законодавчого механізмів їх відносин у полярному регіоні. Слід підкреслити, що механізм міжнародно-правового регулювання займає центральне місце у всій системі функціонування міжнародного права, у тому числі і в упорядкуванні взаємин держав в Арктиці. На авторитетну думку І. Лукашука, міжнародно-правове регулювання являє собою цілеспрямований владний вплив на міжнародні відносини, який здійснюють держави спільно чи індивідуально за допомогою міжнародно-правових принципів та норм [5, с. 5].

Важливо також зважати на те, що правове регулювання міжнародних відносин здійснюється шляхом регулюючих впливів як норм міжнародного права, так і тих норм національного права держав, які регулюють їх зовнішні відносини. Виходячи із сутнісного розуміння зазначеного термінологічного поняття, можна стверджувати, що основу міжнародно-правового регулювання співтовариства держав Арктики складає сукупність тих міжнародно-правових, інституційних та національно-законодавчих норм, які регламентують відносини щодо певного виду діяльності країн в арктичному регіоні. Слід підкреслити, що співробітництво держав у полярному регіоні спирається на досить різноманітне міжнародно-правове підґрунтя. Зазначимо, що п'ять арктичних прибережних держав в сучасних умовах демонструють власну прихильність до цієї нормативно-правової бази відносин арктичних країн та усталеним принципам упорядкованого, цивілізованого врегулювання будь-яких потенційно можливих з їх боку територіальних претензій чи конфліктів, пов'язаних з освоєнням морських просторів і ресурсів Арктики.

Варто наголосити і на тому, що принципово важливим, але не єдиним джерелом міжнародного публічного права стосовно Арктики, її юридичного статусу і режиму в умовах сьогодення залишається конвенція ООН з морського права 1982 р. та інші універсальні міжнародні конвенції. Серед них: Чиказька конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944 р., Женевська конвенція з морського права 1958 р., Конвенція про запобігання забрудненню моря від скидання відходів та інших матеріалів 1972 р., Міжнародна конвенція щодо пошуку та порятунку на морі 1979 р., Конвенція про захист природного середовища північно-східної Атлантики 1992 р., Конвенція про відповідальність і компенсації за збитки у зв'язку з перевезенням на морі небезпечних та шкідливих речовин 1996 р.

У зв'язку з цим, на наш погляд, не досить переконливою є точка зору тих зарубіжних дослідників, які категорично стверджують, що головним стосовно арктичного регіону джерелом міжнародного права є лише один глобальний міжнародний договір, а саме Конвенція ООН з морського права 1982 р. [7, с. 575]. Зазначимо у цьому зв'язку, що Конвенція ООН з морського права 1982 р. як універсальне договірне джерело сучасного міжнародного морського права не передбачає для Північного Льодовитого океану окремого спеціального режиму, особливих винятків для Арктики, а тому тільки на основі Конвенції 1982 р. потрібно уточнювати сучасні межі юрисдикції та суверенних прав арктичних держав у Північному Льодовитому океані. В умовах Арктики глобальні механізми, вироблені Конвенцією ООН з

морського права, є недостатньо ефективними не тільки через значну відмінність льодових районів Півночі від теплих вод Індійського океану, а ще й тому, що США, як одна з п'яти арктичних прибережних держав, до цього часу не є учасником цієї Конвенції і не виконує міжнародно-правові зобов'язання, наприклад, щодо обмеження свого арктичного шельфу. Тому, на нашу думку, в якості основної стосовно Арктики джерельної бази міжнародного права все-таки доцільно розглядати не виключно Конвенцію 1982 р., яка, як відомо, розроблялась переважно для районів Індійського, Тихого та Атлантичного океанів, а широкую за своїм змістом та формою міжнародно-правову основу співробітництва арктичних держав. Невід'ємною частиною конвенційного механізму регулювання відносин країн в Арктиці, крім вже названих нами універсальних конвенцій, є також конвенції з окремих напрямів функціонування міжнародно-правового режиму в полярному регіоні, зокрема, захисту навколишнього середовища та природних ресурсів Арктики. До таких конвенцій можна, наприклад, віднести Угоду про збереження білих ведмедів 1973 р., а також багатосторонні, регіональні та двосторонні угоди арктичних держав.

Необхідно підкреслити, що міжнародні угоди сприяють упорядкуванню міжнародних відносин та формуванню їхньої правової основи. Вони також сприяють стабільності міжнародного правопорядку, підтримці міжнародного миру та безпеки, розвитку міжнародного співробітництва держав на засадах рівноправності [12, с. 23].

Важливим напрямом міжнародно-правових досліджень є також скрупульозне вивчення інституційного механізму регулювання співробітництва держав в Арктиці. Необхідно підкреслити, що в сучасних умовах, коли навколо полярного регіону накопичено значну кількість правових, політичних, військових соціально-економічних та екологічних проблем, міжнародним організаціям, як механізмам узгодженої арктичної політики надається особливе значення. Необхідно вказати на те, що міжнародні організації, які приймають безпосередню участь у виробленні або проведенні арктичної політики, досить багаточисельні, різнобічні за своїми функціями, повноваженнями, складом, характером діяльності та впливом. З універсальних організацій до арктичних справ долучено ООН (наприклад, комісія з кордонів континентального шельфу і ЮНЕП – програма ООН з навколишнього середовища).

У розв'язанні арктичних проблем приймає також участь низка регіональних та субрегіональних організацій: Північний форум (міжнародна організація північних регіонів арктичних країн), Рада міністрів північних країн (виконавчі органи п'яти країн Північної Європи), міжпарламентські організації (Північна Рада) та ін. Проте найбільш впливовими в Полярному регіоні є чотири міжнародні організації – Арктична рада (АР), Рада Баренцево-Євроарктичного регіону (РБЄР), ЄС і НАТО [4, с. 28]. Зокрема, міжнародні експерти високо оцінюють роль арктичних держав, які діють в рамках міжнародно-правового співробітництва держав в Арктичній раді. Так, наприклад, керівник Правового департаменту МЗС Швеції Р. Фіфе зазначав свого часу, що тільки арктичні держави, які «мають населення в Арктиці, здійснюють суверенітет та юрисдикцію на широких просторах цього регіону, несуть особливу відповідальність за його сталий розвиток та управління ним, як свідчить діяльність Арктичної Ради» [15]. Необхідно зробити акцент і на тому, що компетенція регіональних організацій обмежується в основному питаннями, які відносяться до юрисдикції їх учасників. Регіональні організації які діють в арктичному регіоні, не можуть обмежувати ні дію в Арктиці норм загального міжнародного права, ні права третіх держав, якими вони володіють у відповідності з міжнародним правом. Регіональні організації не повинні дублювати діяльність спеціальних міжнародних організацій, таких, наприклад, як ІМО, ІКАО. На нашу думку, основні напрями активізації діяльності регіональних організацій в Північному Льодовитому океані мають передбачати у цьому зв'язку: 1) гармонізацію національного законодавства прибережних арктичних країн з метою вирішення транскордонних проблем, зокрема, у природоохоронній сфері; 2) розробку регіональних угод в контексті розвитку основних положень міжнародних конвенцій; 3) удосконалення механізму правового регулювання співробітництва в полярному регіоні з компетентними міжнародними організаціями у розв'язанні питань, які виходять за межі юрисдикцій прибережних арктичних держав. Зауважимо, що неарктичні держави, а також

міжнародні організації мають не лише потенційну, але і реальну можливість отримати статус спостерігачів в Арктичній раді, що, зокрема, передбачено Декларацією 1996 р. Цілком очевидно, що в цьому інституційному механізмі забезпечено оптимальний баланс інтересів: а) держав арктичного регіону, насамперед, в збереженні та захисті арктичного навколишнього середовища, в попередженні екологічних катастроф у Арктиці, від яких постраждали б конкретні арктичні держави; б) неарктичних держав, головним чином у збереженні для них рівних з арктичними країнами нових можливостей використання транспортного потенціалу Північного Льодовитого океану в умовах танення льоду.

На наш погляд, доцільним у правовому та політичному сенсі є розширення кола постійних спостерігачів в Арктичній раді. Зокрема, активну участь в діяльності цієї авторитетної регіональної організації мала б приймати з правом дорадчого голосу й Україна як наукова і морська європейська держава. Першим кроком у цьому напрямку могла б стати, наприклад, ратифікація Верховною Радою України міжнародної угоди про збереження білих ведмедів 1973 р.

Варто зазначити, що у міжнародно-правовому регулюванні співробітництва держав у полярному регіоні чільне місце належить національному законодавству арктичних країн. Тому ґрунтовного наукового аналізу потребує дослідження результатів правотворчості полярних країн. Важливим у міжнародно-правовому сенсі є з'ясування співвідношення цього рівня з універсальним договірним праворегулюванням. У зв'язку з цим, слід підкреслити, що законодавчі нормативно-правові акти приполярних держав стосовно правового режиму арктичних морських просторів, які перебувають під їх суверенітетом та юрисдикцією, відповідають принципам і нормам міжнародного права.

До пріоритетних напрямків міжнародно-правових досліджень потрібно віднести також поглиблене вивчення особливостей сучасного правового статусу Арктики. Воно передбачає, з нашої точки зору, з'ясування сутності та співвіднесення таких термінологічних понять, як «правовий статус» та «правовий режим» в контексті арктичного регіону, висвітлення концептуальних підходів арктичних держав щодо їх територіальних претензій у полярному регіоні, основних напрямів та тенденцій удосконалення міжнародно-правового режиму Арктики, проблем та перспектив делімітації арктичного шельфу.

У сучасних умовах доцільно вказати на декілька аспектів, які характеризують правовий статус Арктики та особливості міжнародно-правового регулювання відносин між арктичними державами. По-перше, в усіх універсальних конвенціях, міжнародних угодах, а відповідно і в міжнародно-правовій науці, відсутнє єдине, загальновизнане правове поняття «Арктика». Так, з одного боку, Арктику можна розглядати як Північний Льодовитий океан, тобто відкрите море з його відповідними міжнародно-правовими наслідками. З іншого боку, з врахуванням того, що переважна частина Північного Льодовитого океану покрита льодом, Арктику можна розглядати як особливий вид державної території, яка включає в себе землі та острови, континентальний шельф та льодяні поверхні. По-друге, до цього часу на законодавчому рівні не визначені територія та географічні межі Арктики. Як вважає Л. Тимченко, дискусійним залишається питання про південний кордон Арктики, хоча існує тенденція вважати, що ним є Північне полярне коло (66° 33' пн. ш.) [2, с. 151]. По-третє, правовий режим Арктики встановлений не цілісно, тобто на міжнародному рівні, а фрагментарно. Такий підхід до визначення правового режиму полярного регіону, зокрема, передбачає рівень національних законодавств арктичних країн і міжнародно-правових угод, переважно у сфері охорони навколишнього середовища. Це, безумовно, ускладнює вироблення єдиних для всіх держав міжнародно-правових норм стосовно Арктики. Разом з тим, у доповіді одного із суддів міжнародного трибуналу з морського права, яку виголошено на міжнародній конференції з політико-правового становища Арктики у Берліні в 2010 р., зазначено, що цей унікальний регіон «може стати лабораторією для нового міжнародно-правового режиму» [14].

Разом з тим, потрібно зважати на те, що між арктичними державами не укладено жодної угоди, яка могла б визначити права держав на дно Північного Льодовитого океану. Слід також підкреслити, що з точки зору фахівців у царині міжнародного права, існують дві можливі спроби розподілу Арктики з наступним юридичним закріпленням полярних

територій за державами: секторальний та конвенційний. Тому дослідникам важливо прискіпливо з'ясувати і здійснити компаративний аналіз переваг і недоліків кожного із названих концептуальних підходів щодо територіального розмежування Арктики.

Комплексного аналізу потребує також дослідження сучасних напрямків міжнародно-правових відносин держав в Арктиці. Вони, зокрема, пов'язані з такими сферами діяльності, як розвідка і розробка ресурсів на шельфі, охорона навколишнього середовища полярного регіону, питання безпеки в арктичних морських просторах, науково-технічного співробітництва арктичних держав.

Отже, серед актуальних, не достатньо досліджених на фактологічному і теоретичному рівні, а також юридичній основі проблем Арктики в контексті міжнародного права важливе місце належить системному аналізу різних аспектів міжнародно-правового регулювання співробітництва держав у полярному регіоні, який передбачає взаємозв'язок всіх його структурних складових і компонентів.

Список використаних джерел:

1. Арктика полностью растает к 2040 году [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://www.glavred.info/archiv/2009.03.04>
2. Енциклопедія міжнародного права: у 3 т. / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К. : Академперіодика, 2014. – Т. 1. А–Д.– 920 с.
3. Ковальчук И. Санкции Евросоюза не работают в Арктике / И. Ковальчук // Сегодня. – 2015, 21 апреля.
4. Коньшев В. Н. Международные организации и сотрудничество в Арктике / В. Н. Коньшев, А. А. Сергунин // Вестник международных организаций. – 2011. – № 3. – С. 27–36.
5. Лукашук И. И. Механизм международно-правового регулирования : Учеб. пособие для студ. юрид. ин-тов и факультетов / И. И. Лукашук. – К. : Вища школа; Изд-во при КГУ, 1980 – 165 с.
6. Лукин Ю. Ф. Великий передел Арктики / Ю. Ф. Лукин. – Архангельськ : Северный (Арктический) федеральный университет, 2010. – 400 с.
7. Международное публичное право: учеб. / отв. ред. К. А. Бекяшев. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект, 2009. – 1008 с.
8. Международное сотрудничество в Арктике. Доклад 2013 / А. В. Загорский, А. И. Глубоков, Е. Н. Хмельов; [гл. ред. И. С. Иванов]; Российский совет по международным делам (РСМД). – М. : Спецкнига, 2013. – 56 с.
9. Михина И. Н. Международно-правовой режим морских пространств Арктики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / И. Н. Михина; Институт государства и права РАН. – М., 2003. – 27 с.
10. Наш університет – учасник «Арктичного діалогу 2014» // Київський університет. – 2014, травень. – № 8–9.
11. Николаев М. Е. Вызовы Арктики / М. Е. Николаев. – М. : Издание Совета Федерации, 2010. – 304 с.
12. Павко Я. Поняття міжнародного договору, його джерела та суб'єкти: термінологічні аспекти проблеми / Я. Павко // Віче. – 2013. – № 12. – С. 23–26.
13. Рубанов И. Гольфстримом принесло ВР / И. Рубанов, А. Кокшаров // Ежедневная интернет-газета «Экологическая правда» [2011] [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eco-pravda.ru/page>
14. Wolfrum R. The Arctic in the context of International Law / R. Wolfrum // New Chances and New Responsibilities in the Arctic Region / Eds. Witschel, Winkelmann, Jiroch, Wolfrum. – Berlin, 2010. – P. 37.
15. Jacobson M. Cooperation in the Arctic Region: Legal Aspects / M. Jacobson // Paper presenteg at the Swedish – Finnish Cultural Center. – 2010, 8 November. – P. 6–7.

* *Павко Яна Анатоліївна – аспірантка Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.*